

روشنفکری دینی، پادزهر بنیادگرایی

یادداشت دکتر ابراهیم یزدی در کارگزاران

۸۷/۳/۳۰

علی(ع) به عنوان الگو و اسوه برای ما شیعیان و بخش قابل توجهی از مسلمانان و حتی غیرمسلمانان دارای شخصیت چند بعدی است. او هم یک شخصیت دلاور و جنگجو در صحنه نبرد است که شمشیرش - ذوالفقار - سمبل دلاوری‌های اوست و هم دارای بعد عرفانی است که در نیمه‌های شب در مناجات‌ها و دعاهای ویژه به خصوص دعای کمیل خود را نشان می‌دهد. در میان روشنفکران دینی کسانی که عمیقا با ادبیات اصیل اسلامی آشنا هستند ما نمونه‌ای نداریم که به علی(ع) عشق نورزیده باشد و علی(ع) الگو و اسوه آنان نبوده باشد. در میان این گروه از روشنفکران، ما ویژگی عرفانی امام علی را به‌طور روشن می‌بینیم. به عنوان نمونه مرحوم طالقانی با اینکه در جبهه مبارزه قاطع بود اما در عین حال قلبی رئوف داشت و در این مهربانی نژاد، قومیت و جنسیت دخالت نداشت. او همه انسان‌ها را یکسان می‌دید و به همه آنها عشق می‌ورزید، به طوری که زمان درگذشتش حتی پیروان ادیان دیگر از جمله ارامنه ایران به‌طور واقعی و نه با تبلیغات دولتی خود را عزادار دیدند. طالقانی با همین نگاه به همه فرق و گروه‌های اسلامی با عشق و عطف و دوستی نگاه می‌کرد. دکتر سبحانی الگوی دیگری است که همین ویژگی‌ها را داشته است. کسی نیست که از نزدیک با او آشنایی یا ارتباط داشته و تحت تاثیر جاذبه معنوی برخاسته از عشق به همه انسان‌ها قرار نگرفته باشد. ما همین خصوصیت را در مورد مهندس بازرگان می‌بینیم. بازرگان حتی در میان مخالفان خود وجوه مثبت آنان را بیش از وجوه منفی‌شان می‌دید. در بسیاری از موارد همین نوع نگاه بازرگان باعث شده بود تا او بتواند مخالفان خود را آرام سازد. دکتر چمران نیز در عین حالی که یک رزمنده سلحشور استثنایی در تاریخ مبارزاتی انقلاب ایران محسوب می‌شود اما همزمان متأثر از همان پدیده عشق و الگو قرار دادن علی(ع) یک عارف در صحنه عمل بود. و اما علی شریعتی که به شدت شیفته شخصیت علی(ع) است، ابعاد عرفانی خود را در کویریات به‌خوبی نشان داده است. اثر «کویر» آیینه تمام‌قدی است که شخصیت، ذهنیت و روحیات علی شریعتی را نشان می‌دهد. به عبارتی شریعتی در یک جا

به عنوان یک متفکر، جامعه‌شناس و مبارز اجتماعی مطرح می‌شود و در جای دیگر منهای همه اینها؛ فقط خود علی شریعتی است. بنابراین یکی از ویژگی‌های بارز جریان روشنفکری دینی امتناع از قبول خشونت، اعمال خشونت لفظی یا فیزیکی در برابر مخالفان بوده است؛ ویژگی‌ای که متأثر از همان عشق به معنای یک پدیده انسانی و متعالی است. از همین رو جنبش روشنفکری دینی علی الاطلاق با الهام از قرآن و سنت رسول گرامی و روش امام علی و سایر امامان با هرگونه اعمال خشونت در مناسبات اجتماعی و سیاسی مخالف بوده و هست. در دنیای اسلام، اسلام‌گرایانی هستند که قرائت بسیار خشنی از دین دارند. این جریان در کشورهای اسلامی به طالبان و القاعده ختم می‌شوند. راه مقابله با این جریانات که عملاً به ضرر حیثیت و اعتبار اسلام در همان و محل رشد توسعه طبیعی اسلام در دنیای کنونی هستند، استفاده از روش‌های تخریبی و خشونت نیست بلکه پادزهر آن، روشنفکران دینی و ابعاد عرفانی متأثر از شخصیت والای علی(ع) است.